

DE WEERWOLF¹⁾

BIJ DE

TORADJA'S VAN MIDDEN-CELEBES.

DOOR

ALB. C. KRUIJT.

In de Mededeelingen van wege het Ned. Zend. Gen. (Deel 39, 1895 blz. 16 en 17) deelde ik eene enkele bijzonderheid mede van den weerwolf der Toradja's. Het opstel van Prof. Dr. J. J. M. de Groot „De weertijger in onze Koloniën en op het Oost-Aziatische Vasteland” in de laatste aflevering van de Bijdragen van het Kon. Instituut (zesde volgrees, deel 5) spoorde mij aan deze zaak nog eens nader te onderzoeken.

Dezelfde gedachte, welke de Europeanen heeft gebracht tot het geloof aan den weerwolf, en de Javanen en Maleiers tot den weertijger, heeft de Toradja's gebracht tot het geloof in menschen, die hun innerlijk de gedaante kunnen doen aannemen van eene kat, een wild varken, een aap, een hert, een karbouw, enz. Dat het bedoelde „innerlijk” den vorm aanneemt van een dier, en dit „innerlijk” niet in een dier vaart, blijkt uit het vervolg, aangezien de weerwolf zijne menschelijke gedaante aanneemt, wanneer hij zijn slachtoffer aanvalt.

Iemand, die de gave bezit om zijn „innerlijk” in een weerwolf te veranderen, of juister gezegd: wiens „innerlijk”

1) Dat de correcte uitspraak eene spelling „werwolf” vereischt, heb ik hier over het hoofd gezien, daar de uitspraak van onzen tijd nooit anders dan „weerwolf” luidt.

weerwolf is, heet algemeen *tau mepongko*. Zijn „innerlijk”, hetwelk het schuldige element in hem is, heet *lambojo*. Volgens Dr. N. Adriani bevat *lambojo* waarschijnlijk een stam *wojo*, identisch met *wajo* (waarvan *pembajo*, *lembajo*) en dat nog in zijne beteekenis „levensgeest, ziel” leeft in den uitroep: *amo wajo!* tot kleine kinderen, die niezen, wier mogelijk uitgeniesde levensgeest hiermede (zooals men het eene kip doet) wordt teruggelokt. *La* kan het bekende lidwoord zijn.

Het weerwolveschap is „eene gave der goden” (*pombai laniaa*), zegt de Toradja, en hij wil hiermede zeggen: men kan het weerwolveschap niet aanleeren, maar men is het van zelf, of men wordt het door besmetting. Een kind zal weerwolf worden, wanneer het bijvoorbeeld het overschot van de rijst opeet van zijnen vader, die weerwolf is. Een mensch wordt weerwolf, wanneer hij uit denzelfden drinknap drinkt, waaruit een weerwolf heeft gedronken, of wanneer hij voor het betelkauwen van dezelfde kalk neemt, waarvan ook een weerwolf heeft genomen ¹⁾; kortom alles, wat door het speeksel van den mensch, die weerwolf is, beroerd is, brengt de smetstof over in eens anders lichaam, wanneer hij van ditzelfde voedsel gebruikt. Ook kan men met weerwolveschap besmet worden, wanneer men met het hoofd leunt tegen een stuk hout of iets dergelijks, waartegen ook een weerwolf met het zijne heeft geleund.

Zoowel onder mannen als vrouwen vindt men weerwolven; nergens in Midden-Celebes, waar ik bekend ben, heeft men plaatsen, waar uitsluitend weerwolven zouden wonen. De mensch, wiens „innerlijk” weerwolf is, verkeert onder zijne medemenschen, maar aan enkele uiterlijke kenteekenen is

1) Om deze reden gebruiken de Toradja's, die doodsbang zijn om weerwolf te worden, geen open kalkbussen, zooals men ze algemeen onder Mohammedaansche volken in Indië ziet, maar kalabasvruchten, waaruit men de kalk schudt, zoodat men geen gevaar loopt, dat het speeksel van een weerwolf de kalk beroert, en daardoor de smetstof van het weerwolveschap in iemand anders overbrengt, die van dezelfde kalk gebruikt.

hij als weerwolf te herkennen. Zoo beweren sommigen, dat de oogen van een weerwolf onrustig zijn, uitpuilen, en dikwijls eene groene kleur hebben. Hun gelaat is donkerder gekleurd dan dat van anderen, vooral om de oogen. Algemeen beweert men, dat zij in hun slaap onrustig zijn, en menigmaal komen vuurvliegen uit hunnen mond. Enkelen zeggen, dat het sirihspeeksel niet blijft kleven op de lippen van een' weerwolf, zoodat deze natuurlijk gekleurde roode lippen heeft, en niet vuile zwarte, zooals het gros van de betelkauwende Toradja's ze hebben. Zijne tong is van bijzondere lengte. De Todjoërs, die naast hunne Mohammedaansche beschaving een meer uitgewerkt systeem van bijgeloovigheden hebben, weten er nog aan toe te voegen, dat het haar van den weerwolf overeind staat, hetgeen vrij wel onmogelijk zou zijn bij de echte Toradja's, die allen lang haar dragen ¹⁾.

Tegenwoordig beweert men, dat er menschen zijn, die een' weerwolf van zijn weerwolveschap kunnen genezen. Borst en buik van den weerwolf worden dan door zulk een geneesheer bestreken en beknepen (*mopagere*) op dezelfde wijze, waarop men ook een of ander behekst voorwerp (*kantu*), dat in iemands lichaam is gebracht, waardoor deze ziek is geworden, verwijderd. Ook moet de patient eene toebereide medicijn drinken, waardoor hij zijn weerwolveschap zal uitbraken in den vorm van wormen en slangetjes.

Te Mapane woont een man, die zekere vermaardheid heeft gekregen door zijne kunde in het genezen van weerwolven; hij heeft zelfs eene vrouw gehuwd, die hij heeft losgekocht uit de handen van hen, die haar wilden dooden, omdat zij door haar weerwolveschap reeds velen had gedood. De man beweert haar genezen te hebben. Ik meen echter te mogen aannemen, dat dit zoogenaamde genezen van weerwolven eene ingevoerde speculatie is van Mohammedaansche vreemdelingen, omdat men onder de Toradja's, die ver van het

¹⁾ De Todjoërs zijn afstammeligen van Boegineezen en Toradja's, en dragen hun haar met weinige uitzonderingen kort afgeschoren.

strand verwijderd wonen, weinig afweet van dit genezen; omdat deze weerwolvenheelmeesters allen vreemdelingen zijn, en omdat men, ingeval dit „genezen” eene inheemsche gewoonte was, er veel meer zijne toevlucht toe zou nemen, terwijl men nu menigmaal met een bloedend hart een naasten bloedverwant aan de doodstraf overgeeft, wanneer volgens Toradjasche begrippen bewezen is, dat hij of zij werkelijk weerwolf is. Men hoort dan ook zeer weinig van het genezen van weerwolven.

Terwijl de mensch, die het weerwolveschap bezit, ligt te slapen, of ook wel te midden van zijn werk is, verlaat zijn „innerlijk” (*lambojo*) het lichaam, en doolt in de gedaante van een hert, zwijn, krokodil, aap, karbouw of kat rond om zijne prooi te zoeken. De Todjoërs weten er nog aan toe te voegen, dat de weerwolf in de gedaante van een' karbouw slechts aan eene zijde van den kop een hoorn heeft. Weerwolven in andere gedaanten zouden daar alleen te herkennen zijn aan het onrustig rondloopen tusschen de huizen. Wanneer een weerwolf in de gedaante van een varken wordt aangebraast door honden, en de jager vervolgt het dier, dan verandert het zich in een aardhoop van witte mieren, zooals deze aan boomen hangen.

De weerwolf valt steeds alleen loopende menschen aan, opdat anderen niet zouden zien, wie hij is, want de weerwolf is zeer bang om herkend te worden. Om deze reden gebeurt het wel, dat een weerwolf er niet zelf op uitgaat om aan zijnen onweerstaanbaren lust te voldoen menscheningewand (speciaal de lever) te eten, maar aan een krokodil opdraagt een mensch voor hem te vangen. Toch is het wel eens voorgekomen, dat anderen een weerwolf hebben bespied bij zijn werk, en deze lieden doen er dan het volgende verhaal van: Wanneer de weerwolf in zijne dierengedaante een mensch nadert, gevoelt deze zich slaperig worden, zoodat hij niet veel kracht heeft tot weerstand. Bij het slachtoffer gekomen, herkrijgt de weerwolf zijne menschelijke gedaante (maar zijn lichaam is te huis gebleven). Het slachtoffer is

inmiddels in zwijm gevallen, en nu hakt de weerwolf diens lichaam in vele stukken, welke hij verspreid legt op de plaats, waar hij zijn werk doet. Voorts snijdt hij den buik open, en neemt de lever daaruit weg, welke hij opeet. Vervolgens voegt hij de gescheiden lichaamsdeelen aan elkaar, belikt die (vandaar zijne lange tong, lang omdat zij bijzondere kracht heeft), en de mensch is er weer als voorheen. Komt hij bij uit zijne bezwijming, dan weet hij totaal niet meer, wat er met hem is gebeurd, en wie hem zijne lever heeft ontnomen.

Sommigen verhalen, dat zij een weerwolf hebben weerstaan, en hem wonden hebben toegebracht met hun hakmes. Deze wonden belikte de weerwolf met zijne tong, waarna zij geheeld waren. Terwijl de weerwolf zijne wonden belikte, ontliepen zij hem. Anderen vertellen, dat zij een' weerwolf zijn ontloopen door weg te vluchten, en voortdurend dunne boomen achter zich om te kappen, waardoor de weerwolf werd opgehouden en ten slotte de vervolging opgaf.

Het volgende verhaal is algemeen bekend onder de Toradja's, en vormt een van de bronnen, waaruit zij hunne kennis aangaande den weerwolf putten: Eens op een' nacht kwam een weerwolf in zijne menschelijke gedaante (maar zijn stoffelijk lichaam lag in zijne woning te slapen) onder eene woning zijner dorpsgenooten. Vandaar riep hij tot eene vrouw in het huis: „Zal ik u ontmoeten, wanneer gij morgen bladeren gaat halen om rijst in te wikkelen?” De vrouw sliep vast, hoorde de stem van den weerwolf niet, en antwoordde dus ook niet. Wederom sprak de weerwolf: „Zal ik u dan ontmoeten, als gij brandhout gaat halen?” Geen antwoord. „Dan zal ik u ontmoeten in den tabaksaanplant”, zeide toen de weerwolf weer. De vrouw was niet wakker geworden, maar haar echtgenoot had alles vernomen, wat de weerwolf had gezegd; hij had in de stem een zijner vrienden uit het dorp herkend. Den volgenden morgen sprak hij niemand over zijne ervaring in den nacht. Dien dag was er groote drukte in het dorp, want het dak

van een nieuw huis moest worden gedekt, waaraan alle mannelijke inwoners van het dorp medededen, terwijl de vrouwen en meisjes binnens- en buitenshuis bezig waren met koken. Na den eersten maaltijd (in den morgen), ging de vrouw, tot wie de weerwolf in den nacht had gesproken, als door geheimen aandrang gedreven naar haren tabaksaanplant, ongemerkt door haren man gevolgd, die zich in het kreupelbosch verschool. Het duurde niet lang, of hij zag den weerwolf in zijne menschelijke gedaante (doch zijn stoffelijk lichaam was bezig met dakdekken) op zijne vrouw toekomen. De weerwolf stampte driemaal met den voet op den grond, waarop de vrouw in elkaar zakte. Op dit oogenblik schoot haar echtgenoot te voorschijn, en ging den weerwolf te lijf met een stuk hout, maar de weerwolf veranderde zich onmiddellijk in een bloemblad. De man greep het boemblad, stopte dit in eene geleding bamboe, waarin men gekorven tabak vervoert, en sloot de opening stevig dicht. Daarop wekte hij zijne in zwijm gevallen vrouw, en ging met haar naar het dorp terug, den bamboe met den weerwolf er in met zich voerende. Toen zij in het dorp terugkwamen, zat de eigenaar van den weerwolf boven op het dak te dekken met de overige mannen. De man, die den weerwolf had gevangen, hield nu den bamboe in een vuur, waarboven men juist rijst had gekookt. De eigenaar van den weerwolf keek onmiddellijk neer en riep: „doe dat niet”. De man trok den bamboe uit het vuur. Een oogenblik daarna stak hij hem weer in het vuur, en weder riep de man op het dak: „doe dat niet”, maar de bamboe bleef in het vuur, en toen hij in vlam stond, viel de eigenaar van den weerwolf dood van het dak.

Men beweert ook, dat sommige menschen, die het ver hebben gebracht in weerwolfschap, hun gansche stoffelijke lichaam in een dier vermogen te veranderen. Ongeveer een jaar na mijne definitieve vestiging te Posso, ging het volgende verhaal van mond tot mond: Onlangs zaten eenige Ondaeërs te praten bij zekeren hadji Mohammad te Soemara

aan de Golf van Tomori, aan wien zij damar hadden verkocht. Toen het donker was geworden, ging een der Ondaeërs naar buiten om aan eene menschelijke behoefte te voldoen. Een poos hierna meende een der aanwezigen het gewei van een hert te bespeuren, dat tegen den helderen hemel afstak. Hadji Mohammad nam zijn geweer, en vuurde op het hert. Kort daarop kwam de Ondaeër in huis, zeggende tot hadji Mohammad: „Gij hebt op mij geschoten en mij geraakt. Ik beboet u”. Men onderzocht den man en vond nergens eene wond. Hadji Mohammad weigerde nu eenige boete te betalen; het was duidelijk, dat de man weerwolf was, die zich in een hert had veranderd, en de wond van den kogel had dichtgelikt. Daar de kogel echter inwendig edele deelen had geraakt, stierf de weerwolf-man na twee dagen.

Wanneer de persoon, wiens lever is opgegeten, tot zichzelf is gekomen, is het hem of hij uit den slaap is ontwaakt; hij weet niet meer, dat hem eenig leed is geschied, en dus ook niet, wie dit heeft veroorzaakt. Te huis gekomen (wanneer het vermeende ongeval althans niet in huis heeft plaats gehad), gevoelt hij zich spoedig onwel, en na weinige dagen overlijdt hij. Welke soort van ziekten het zijn, die aan den vraatlust van den weerwolf worden toegeschreven, wist niemand mij te zeggen. Men let hierbij, schijnt het, meer op het korte verloop van de ziekte, dan wel op haren aard. Men zegt, dat vele slachtoffers van weerwolven zijn gestorven, zonder te hebben geopenbaard, wie hen heeft gedood. Bij anderen wordt het herinneringsvermogen opgewekt, nadat zij met zekere kruiden zijn bespuwd op voorhoofd, borst of buik ¹⁾, en zij deelen dan mede: N. N. heeft mijne lever opgegeten. De Todjoërs weer, houden er een afzonderlijk middel op na om zulks te weten te komen. Wanneer bloedverwanten van den kranke vermoeden, dat

1) Deze handeling heet *mosupa*. Eenige kruiden, waarbij kurkema, gemberwortel en pinang onontbeerlijk zijn, worden door iemand in den mond fijn gekauwd, en dan met kracht op het zieke lichaamsdeel geblazen.

diens ziekte ontstaan is door het opeten van de lever, laten zij den kranke de hand steken in den bamboe, waarin het zout wordt bewaard, en welks plaats is op het rek boven den haard. Is de krankheid niet door een' weerwolf aangebracht, dan zal de zieke zwijgen, terwijl hij de hand in den bamboe steekt; in het andere geval zal hij tot bezinning komen en openbaren wie zijne lever heeft opgegeten ¹⁾.

De Toradja's zeggen, dat de weerwolf het lijk van zijn slachtoffer weder opzoekt, het voor korten tijd weder levend maakt, om het ten slotte weer te doden. Een van de bronnen, waaruit dit leerstuk van den weerwolf is geput, is het volgende verhaal: Eens was eene vrouw overleden, en haar echtgenoot was over dit verlies zoo diep bedroefd, dat hij ook 's nachts bij de lijkst, welke op eene stelling buiten het dorp was geplaatst ²⁾, bleef waken. De vrouw was door een' weerwolf gedood. Eerst kwamen slangen en ander ongedierte tot den man om hem te verjagen, maar hij lette hierop niet. Vervolgens kwam de weerwolf zelf in menschelijke gedaante; hij trok de lijkst van de stelling af, sleepte die een eind weegs voort, maakte haar open, en deed de vrouw herleven. Toen deze overeind zat in de kist, schoot haar echtgenoot toe, en greep den weerwolf aan; doch deze veranderde zich in een stuk dood hout. Fluks nam de man dit stuk hout op en verbrandde het. Zijne vrouw bracht hij weder levend naar huis. In denzelfden

1) De Todjoërs, die de ware beteekenis van *lambojo* niet meer weten, hebben dit *wojo*, dat zij er in hoorden, in verband gebracht met *wojo* „bamboe.”

2) Bij de meer oostelijk wonende Bare'e-stammen, Saoesocërs, Parigiërs en Todjoërs (de drie laatsten als Mohammedanen) worden de lijken begraven. Bij de westelijk wonende stammen als Topebato, Towingkemposo en Torano, worden de lijken in hermetisch met klei en damar gesloten kisten op overdekte stellingen geplaatst. Alleen wanneer de naaste bloedverwanten den overledene minder gene- (genheid toedragen, of tegen de hogere kosten van het op eene stelling plaatsen *ratambe*) opzien, wordt het lijk begraven. Ik heb reden te gelooven, dat het *montambe* („op eene stelling plaatsen”) vroeger bij de eerstgenoemde stammen ook algemeen in gebruik was. Het is hier echter de plaats niet over dit onderwerp uit te weiden.

nacht stierf de eigenaar van den weerwolf, de bewoner van een nabij gelegen dorp.

Naar aanleiding van de vermeende gewoonte der weerwolven om de lijkkisten hunner slachtoffers te openen, heeft men een middel bedacht om weerwolven op het spoor te komen. Wanneer iemand is gestorven, van wien men een sterk vermoeden had, dat een weerwolf de oorzaak van zijn dood was, doch van wien men geene verklaring omtrent dit punt ontving, wrijft men zijne lijkst in met het sap van de steenvruchten van den arenpalm ¹⁾, en van de vruchten van zekeren boom, *kamande* geheeten, welke vruchten men ook bezigt om visschen in het meer, of in de rivieren te bedwelmen. Dit sap veroorzaakt bij aanraking met de huid (uitgenomen de handpalmen en de voetsohlen) een ondragelijken jeuk. Gebeurt het nu, dat iemand op den dag na de begrafenis veel last heeft van jeuk, dan is het zeker, dat hij de weerwolf is, die in den afgeloopen nacht de lijkst heeft geopend.

In Parigi bestaat het vaste geloof, dat de weerwolf, terwijl hij de lever van eenig mensch verslindt, aan het slachtoffer vraagt, in welk dier hij (het slachtoffer) na zijnen dood wenscht te worden veranderd. Zulk een in een dier veranderd slachtoffer van een' weerwolf heet *wali*. Wanneer een jager een hert of wild zwijn vangt met geslepen, zwarte tanden, dan is dit een *wali*. De in Augustus 1897 overleden kroonprins van Parigi (Papai Hainta) vertelde mij, dat hij eens een groot hert had gevangen, dat hij aan de geslepen, zwarte tanden herkende als een *wali*. Toen men het dier opensneed, vond men waarlijk om zijn bekken (onder de huid) eene Boegineesche (korte) broek. Dit geloof heeft langzamerhand ook ingang gevonden in de stranddistrikten van Posso, door het veelvuldige verkeer

1) Zooals bekend is, brengt de arenpalm twee soorten van vruchttrossen voort; harde, steenachtige vruchten, welke van onderdom afvallen, en een liefkoosd voedsel zijn voor wilde zwijnen, en zachte vruchten; uit den steel van de laatste soort vruchttrossen wordt de palmwijn (sagoweer) verkregen.

der Parigiërs in die streken, zoodat de Toradja's daar al veel medespreken over *wali* ¹⁾. Velen willen zulke *wali* niet eten.

In Saoesoe gelooft men, dat de weerwolf de lijken zijner slachtoffers in visschen verandert, en wel visschen van een bepaald soort, hier *bau buja* genaamd. Deze visschen zijn als *wali* te herkennen, wanneer zij reeds in ontbindenden staat verkeerden, voordat men ze van het strand naar huis heeft gebracht.

Het vonnis, dat over den weerwolf is uitgesproken, is de doodstraf. Al is echter de groote menigte nog zoo vast overtuigd, dat deze of gene weerwolf is, zoo eischt de adat toch, dat door een godsoordeel hare of zijne schuld bewezen wordt. Doodde men een' weerwolf, zonder dat deze proef had plaats gehad, zoo zouden de bloedverwanten van den weerwolf eene zware boete kunnen eischen van hen, die het vonnis volvoerd hebben. Deze proef of dit godsoordeel bestaat daarin, dat de aanklagers damarhars leveren, welke hars in een' pot wordt gesmolten tot zij kookt. De rechterhand van de(n) aangeklaagde wordt vervolgens in bladeren gewikkeld, alleen de middelvinger blijft vrij. Zoo wordt de aangeklaagde naar den pot met ziedende hars gebracht; een offer van sirih pinang wordt neergelegd, en de goden, die boven de aarde en die er beneden wonen, worden aangeroepen om de schuld of onschuld van de(n) aangeklaagde te bewijzen. Vervolgens wordt de top van den middelvinger slechts een oogenblik in de ziedende hars gebracht. De hars, welke zich aan den vinger heeft gehecht, laat men hard en koud worden, waarna men die verwijdt. Blijkt de vinger niet gebrand te zijn, zoo is dit een zeker bewijs, dat de aangeklaagde geen weerwolf is. In het tegenovergestelde geval is hij (of zij) dit onloochenbaar. Het toepassen van dit godsoordeel heet *montuluri*.

1) De echte, nog niet tot het Mohammedanisme overgegangene Toradja's zouden spoedig de bewijzen kunnen leveren voor het onware dezer voorstelling, daar zij de meeste hunner lijken later opgraven om de beenderen afzonderlijk te bezorgen.

Is de aangeklaagde schuldig bevonden, zoo wordt hij (of zij) naar eene eenzame plek gebracht en daar doodgehakt. Het lijk wordt als van andere gestorvenen begraven, maar de gebruikelijke maaltijd wordt niet voor den verslagen weerwolf gehouden. Ook worden zijne beenderen later niet meer opgegraven, om in eene spelonk te worden bijgezet.

Wanneer de onschuld van eenig als weerwolf aangeklaagd persoon is gebleken, moeten de aanklagers eene boete betalen van eenige stukken katoen. Te Taliboi (in Kadomboekoe-Tomasa) gebeurde het eens, dat een man, als weerwolf aangeklaagd, onschuldig bleek. In zijne woede greep hij eene hand vol van de ziedende damar en wierp dit den kabosenja (dorpshoofd) van Taliboi, die zijn aanklager was, in het aangezicht.

Weerwolfprocessen komen in Midden-Celebes veelvuldig voor. Alleen in de maand Februari 1897 kwamen in het Tongko-distrikt vier gerechtelijke moorden van weerwolven voor. Zóó dicht in de nabijheid van den controleur houdt men dergelijke zaken geheim, totdat zij achter den rug zijn, wanneer wij van deze en gene er iets van vernemen, als terloops. Toch komt het hoogst zelden voor, dat men iemand doodt, wanneer men slechts één geval weet, waaruit zijne krachten als weerwolf bleken. Men vreest voor bloedwraak der familieleden van den vermeenden weerwolf, vooral wanneer deze tot eene aanzienlijke familie behoort. Men is ook bevreesd, dat de harsproef ten nadeele van de aanklagers zal uitvallen, en zij zullen worden beboet. Er wordt dus met de aanklacht gewacht totdat door mededeeling van stervenden meerdere sterfgevallen bekend zijn geworden, waarvan de bedoelde weerwolf de oorzaak zou zijn geweest.

In het Todjosche en Parigische geeft men er kennis van aan den vorst, wanneer men vermoedens (zekerheid?) van weerwolverij tegen iemand koestert. Wanneer de vorst den dood van den weerwolf heeft goedgekeurd, zoeken allen den weerwolf-mensch op eene of andere wijze (met geweer of werpspies) te doden. Dikwijls vangt men hem in zijn huis,

waarna hij, als bij de echte Toradja's, wordt doodgehakt; in deze gevallen draagt men dit werk echter op aan de achter Todjo wonende Toradja's (Tolalaco). De Todjoër zal bij het doodhakken van een' weerwolf goed oppassen, dat hij niet door het bloed bespat wordt, want dan zou hij eveneens weerwolf worden. Ook plaatst hij het afgeslagen hoofd van den weerwolf tegen de achterdeelen van het lijk, met de uitgesproken meening, dat de ziel (*angga*) van den weerwolf niet zal herleven, en zijn weerwolfbedrijf in zijn geestes bestaan hervatten. Van dergelijk geloof heb ik bij de heidensche Toradja's niets gevonden.

Weerwolven zijn eene gewilde prooi voor hen, die een menschenhoofd nodig hebben, ten einde daarmede den rouw op te heffen over een' doode. Liever dan zich aan een' gevaarvollen sneltocht te wagen, gaan de bloedverwanten van een' overledene het land door, overal vragende, of er geen weerwolf ter beschikking is. Komen zij eindelijk ergens, waar het doodvonnis is uitgesproken over een' weerwolf, dan koopten zij voor geringen prijs den ongelukkige van zijne bloedverwanten, hakken hem voor hen dood, en nemen het hoofd mede naar hun dorp om den schedel in het geestenhuis (*lobo*) op te hangen, en de scalp vast te spijkeren op de lijkstaf van hun doode.

Een geval van recenten datum in Juli van het vorige jaar (1898). De bewoners van Boejoembajan, een Pebato-dorp, hadden een menschenhoofd nodig, om daarmede den rouw over eene overleden vrouw uit den adel op te heffen. De weduwnaar begaf zich nu met zeven makkers op een' snuffeltocht. In Lamosa aan den Zuidkant van het meer gekomen, vernam hij, dat in Longkeja, een dorp niet ver van den Oostelijken oever van het meer, een weerwolf (eene vrouw), die over korten tijd zou worden gedood, ter beschikking was. De dapperen begaven zich er heen, en het duurde niet lang of de kabosenja van de plaats had de weerwolf (een familielid van hem) verkocht. Kort daarop veranderde het dorpshoofd van gedachte, en zocht velerlei

uitvluchten om het tijdstip der uitlevering te verschuiven, totdat hij eindelijk berichtte, dat hij niet meer in staat was de gekochte weerwolf uit te leveren, daar zij gevlucht was. De Topebato, hierover gebelgd, doodden nu eene vrouw, die met twee kinderen voorbij de hut kwam, waarin de snuffelaars naar weerwolven waren gelogeerd. De beide kinderen werden als slaven medegenomen, en het hoofd van de verslagen vrouw werd gebruikt om den rouw over de gestorven edelvrouw op te heffen.

Het geloof in weerwolven is zeer sterk bij de Toradja's, en hun afschuw over het besmet worden met weerwolfschap is dit niet minder. Menigmaal hebben wij getracht dit afschuwelijke bijgeloof rechtstreeks te bestrijden, maar het eenige wat wij hiermede wonnen, was, dat de menschen zwegen en zich van ons afwendden; of ons verontwaardigd vroegen, of het niet slecht was iemands ingewand op te eten, en of wij geen medelijden met de slachtoffers voelden. Weerwolfprocessen behoorren, evenals weduwenverbranding, menschenoffers en dergelijke afschuwelijke gewoonten, tot die vast ingewortelde onmenschelijkheden, die door de verkondiging van het Evangelie en door persoonlijken invloed niet anders dan langs den zeer, zeer langen weg zullen ophouden te bestaan. Hierin kan alleen de tastbare macht van het Gouvernement verandering brengen, om althans de konsekwenties van dit bijgeloof uit te roeien. De macht van het Evangelie zal er dan ook de wortels van uitroeien.

Meermalen heeft men mij verzekerd, dat men zich niet zou ontzien zijn eigen kind of oom of tante te doden, wanneer het mocht blijken, dat zij weerwolf waren. De geschiedenis van de Toradja's levert hiervan een bewijs op: Vier menschengeslachten geleden kwamen eenige Tolage bij den voornaamsten kabosenja der Tokadomboekoe, en eischten niet minder, dan den dood van zijne tante (moeders zuster), daar deze weerwolf zou zijn. Het *montuluri* had plaats, en de vrouw bleek schuldig te zijn aan het haar ten laste gelegde feit van weerwolferij. „Neemt haar,” zeide

toen Tagaranggo, het opperhoofd der Kadomboekoeërs, „maar ontnemt haar alleen den adem; neemt haar hoofd niet weg, om dit aan de geesten in de *lobo* (geestenhuis) te wijden.” Tagaranggo ging naar zijne woning op den Lebano. Den volgenden dag terugkeerende op de plek, waar de terechtstelling had plaats gehad, vond hij wel het lijk zijner tante, maar haar hoofd hadden de Tolage, niettegenstaande het verbod, medegenomen. Dit voorval gaf aanleiding tot een langdurigen oorlog.

Van den anderen kant zijn mij gevallen bekend, waar de bloedverwanten van den weerwolf, wiens dood geëischt werd, niet in zijne (hare) schuld gelooven, en ook niet wilden toestaan, dat hij (zij) aan de harsproef zou worden onderworpen. 1). In het begin van 1896 had een geval plaats, dat het geheele land in spanning bracht. De Topebato hadden het in hun hoofd gezet, dat een meisje van ongeveer 13 jaar, tot den stam der Towingkemposo behoorende, als weerwolf velen hunner had gedood. Ik bevond mij juist in het Pebato-dorp Boejoembajan, toen een priester aldaar, een zeer bedriegelijk man, van de bron in het dorp terugkeerde, en met gebaren te kennen gaf, dat hij stom was geworden. Met strijken en wrijven, en het bespuwen van fijngekauwde kruiden trachtte men hem zijne stem terug te geven, en na een ganschen dag en nacht arbeids gelukte dit. De priester zeide nu, dat hij, aan de bron, zijnde, plotseling een hert voor zich zag, dat onmiddellijk de gedaante kreeg van bovengenoemd meisje. De weerwolf had hem toen gezegd, dat zij binnen enkele dagen Tampiranga en Papa i Woento, twee voorname Pebatohoofden, van hunne levers zou berooven; hemzelf had de weerwolf niets gedaan.

Het verhaal vond algemeen geloof, en nu haastten zich

1). Ofschoon ongetwijfeld de meeste Toradja's in de onfeilbaarheid van de harsproef gelooven, is het mij toch vaak voorgekomen, dat iemand er den draak mede stak. Enkele meer dan de overigen verlichte Toradja's hebben mij wel uit zichzelf gezegd overtuigd te zijn, dat er door de harsproef ook onschuldigen waren gevonnisd.

vele Topebato naar het dorp Kajoeke, waar de weerwolf woonde, en eischten haren dood. Het hoofd van dat dorp, een oom van het meisje, weigerde volstandig zijn nichtje aan de harspoef te onderwerpen, en deze zaak zou zeker de aanleiding zijn geworden tot een oorlog, waren niet enkelen op de gedachte gekomen om de weigering van den kabosenja ook aan het oordeel der goden te onderwerpen. Dit plan werd door beide partijen goedgekeurd; een der aanklagers stond tegenover den ridder van het meisje, beiden met eene speer gewapend. Na het gewone sirihpinang-offer, en de gebruikelijke aanroeping van de goden beneden en boven, wierpen beiden hunne speer in den grond (dit gods-oordeel heet *mogego*; zie Mededeelingen Ned. Zend. Gen. deel 40, blz. 27). De speer van den ridder van het meisje was het diepst in den grond gedrongen, en daarmee hadden de goden aangetoond, dat de kabosenja van Kajoeke recht had met zijne weigering. De Topebato moesten nu afzien van hunne vervolging, en daarenboven nog eene boete betalen.

Ik zal het niet wagen te trachten eene verklaring te geven van het verschijnsel van den weerwolf. Velen hebben dit reeds beproefd, en prof. Tylor heeft alles wat omtrent „weervolven” bekend was, samengevat in zijn werk „Primitive culture”, waarin hij het over de gansche aarde verspreid zijn van het weerwolf-geloof aantoonst (Deel I, blz. 137—141) (Deel II, blz. 191—193). Het weerwolf-geloof brengt Prof. Tylor in verband met de toovermacht, welke aan menschen wordt toegeschreven, en waaruit alle angst-verwekkende volksverhalen hunnen oorsprong hebben genomen. Het geloof aan hetgeen Prof. Wilken heksen heeft genoemd, menschen, die het vermogen bezitten het hoofd met de ingewanden er aan van hun lichaam te scheiden, en zoo het bloed van hunne medemenschen op te zuigen, moet volgens Tylor zijnen oorsprong hebben in droomen, nachtmerrie.

Het komt mij voor, dat weervolven en heksen in den

grond hetzelfde verschijnsel zijn, en dus ook denzelfden oorsprong hebben. Dit blijkt ook daaruit, dat eigenschappen, welke bijvoorbeeld de Toradja's aan den weerwolf toeschrijven, bij een ander volk aan heksen worden toegezegd, en andersom. Deze verwarring komt vooral uit in de „Bekentenis van een Holontaloschen ponggoh” (weerwolf), medegedeeld door Dr. J. G. F. Riedel (Tijdschrift Bat. Gen. deel XVII), waar heks en weerwolf niet het minst uit elkaar worden gehouden. De Toradja onderscheidt weerwolf en heks wel van elkaar, maar dit neemt niet weg, dat de uitingen en de gevolgen dier uitingen bij beiden nagenoeg dezelfde zijn, en zij alleen van elkaar verschillen in vorm.

Het zal niet ondienstig zijn te trachten aan te toonen, wat de Toradja verstaat onder *lambojo*, het innerlijk van den mensch, die weerwolf-krachten heeft, de eigenlijke weerwolf dus. Elders ¹⁾ reeds heb ik uiteengezet, dat de Toradja gelooft, dat de mensch behalve den adem nog twee onzichtbare substanties bezit: *angga* en *tanoana*. *Angga* is de persoonlijke, geestelijke, onzichtbare mensch, die blijft voortleven na den dood van het lichaam. *Tanoana* is die substantie, waardoor de stoffelijke mensch leeft, waardoor hij denkt en handelt. Ik heb deze substantie „levensaether” genoemd, en ofschoon er tegen deze benaming bedenkingen kunnen bestaan, wil ik haar voorloopig nog behouden. Voor het begrip van weervolven hebben wij alleen het volgende te weten omtrent deze levensaether:

1. De levensaether van menschen, dieren en planten is van denzelfden oorsprong en makelij, zoodat de levensaether van een mensch vermeerderd, versterkt of verzwakt kan worden door de levensaether van andere menschen, dieren of planten ²⁾.

1) Namelijk in een opstel over „het koppensnellen bij de Toradja's”, dat ik aan de Academie van Wetenschappen zond, maar dat nog niet in druk is verschenen.

2) Vele bewijzen hiervoor deelde ik mede in genoemd opstel over het koppensnellen.

2. De mensch sterft, wanneer zijn levensaether voor langen tijd wordt verwijderd, of wanneer deze wordt vernietigd.

3. De levensaether van den mensch kan zich van het lichaam verwijderen voor eenigen tijd, en deze is het, die door zijne omzwervingen droomen veroorzaakt.

Op grond van deze drie waarheden (namelijk voor de Toradja's, en ik spreek hier alleen over dezen), kunnen wij aannemen, dat de weerwolf niet anders is, dan de levensaether van een mensch. Wanneer de heiden het geoorloofd en verstandig vindt zijn levensaether te gaan versterken met een' kop van den vijand, zal hij toch allicht onderstellen, dat de lust om zijn ingewand op te eten en daarmee een langer leven te verwerven, ook bij zijne medemenschen bestaat. Heeft iemand eene kwijnende ziekte, dan is het voor een Toradja van zelf sprekend, dat diens levensaether is opgegeten; in dit geval zijn ingewand (speciaal de lever), dat met het hoofd de voornaamste zetel van den levensaether is. (Men denke aan de heks die uitvliegt met haar hoofd, waaraan het ingewand). De gedachte, dat een hem vijandig mensch dat heeft gedaan, om er zijn eigen levensaether mee te bestendigen, ligt voor het wantrouwende Toradjasche gemoed voor de hand. Ik geloof dan ook, dat de *lambojo* anderer *wajo* (zie de afleiding van *lambojo* hierboven) als zijn natuurlijk voedsel beschouwt, en ze daarom zoekt.

Deze lust tot het eten van anderer ingewand om zijn eigen levensaether te versterken, moet naar Toradjasche denkwijze oorspronkelijk ieder mensch hebben gehad. Later werden de weerwolfeigenschappen aan bijzondere menschen toegeschreven, wier levensaether besmet, vergiftigd is door een onzichtbaar vergift. De Toradja's hebben meer dergelijke onzichtbare „vergiften”, die het leven van een mensch ruïneeren. Hieronder bekleedt de *kantu*, welke sommige menschen in het lichaam van anderen kunnen tooveren eene eerste plaats. (Zie Mededeelingen Ned. Zend. Gen. deel 39, blz. 20 en 21). De smetstof, het vergift, dat de levens-

aether tot weerwolf maakt, wordt, zooals wij hebben gezien, in den vorm van slangetjes en wormen uitgebraakt, bij het toedienen van medicijnen.

Deze besmette levensaether is de *lambojo*, die zijne eigenschappen om buiten het lichaam rond te zwerven behoudt, en dan zijne prooi gaat zoeken. Dat het lichaam van den eigenaar daarbij niet altijd in slapenden toestand behoeft te verkeeren blijkt daaruit, dat iemand, die krank is geworden, omdat zijn levensaether is weggelopen, ook niet altijd slaapt.

Dat de weerwolf, *lambojo*, verschillende dierengestalten kan aannemen, is voor de denkbeelden van den Toradja ook niets vreemds. Er bestaan toch verhalen, dat, wanneer de levensaether van een slapende, op zijne zwerftochten uitgaat, hij den vorm aanneemt van eene muis, ofschoon het antwoord, dat men krijgt op de vraag hoe de levensaether er uit ziet, bijna altijd luidt: hij heeft dezelfde gedaante als de mensch van wien hij is.

Voorts is een bewijs, dat wij bij den weerwolf met den levensaether te doen hebben, dat de eigenaar plotseling sterft, wanneer de *lambojo* wordt vernietigd, zooals wij zagen uit de voorbeelden, waar de weerwolf zich veranderde in een blad en in een stuk dood hout.

Ook wordt de levensaether van een persoon besmet, wanneer hij met het achterhoofd (de zetel van den levensaether) rust tegen iets dat ook in aanraking is geweest met den besmetten levensaether (weerwolf). Door den mond gaat de levensaether het lichaam in en uit, en wordt dus besmet door iets, dat met den mond van een weerwolf-mensch in aanraking is geweest.

De reden, dat het steeds de lever is, die de weerwolf heet te verslinden, zal waarschijnlijk deze zijn: dat de lever als het voornaamste deel van het ingewand wordt beschouwd, en dat de lever een der smakelijkste lichaamsdeelen is.

De Toradja besteedt veel zorg aan zijn' levensaether, omdat van dezen zijn leven afhangt; aan zijne eigenlijke ziel, *angga*, die den dood van het lichaam overleeft, denkt

hij niet veel; dat is van later zorg. Bij de Toradja's, die Mohammedaan zijn geworden, is dit anders; in het Mohammedanisme treedt de ziel, *angga*, op den voorgrond, en dan heeft het verschijnsel plaats, dat zij (de Mohammedaan geworden Toradja's) de den dood overlevende ziel in de plaats stellen van den levensaether, zonder daarbij hunne heïdenschende denkbeelden (in dit geval omtrent den weerwolf) vaarwel te zeggen. Vandaar het verschijnsel, dat de Todjoërs bevreesd, zijn, dat ook de den dood overlevende ziel hare weerwolfkrachten zal aanwenden, waarom zij het hoofd van den weerwolf tegen de achterdeelen van het lijk plaatsen, om daardoor de ziel (*angga*) in het lijk gevangen te houden. De heïdenschende Toradja, die weet, dat de besmette levensaether het levervretende element is, en dat de levensaether na den dood van zijn eigenaar zijne persoonlijke, zelfbewuste hoedanigheden en kracht verliest, stelt zich tevreden met den dood van den weerwolfmensch, overtuigd als hij is, dat met zijn dood zijne afschuwelijke kracht verdwenen is.

Dat de weerwolf steeds alleen loopende menschen aanvalt, is een onderdeel van het algemeene geloof, dat al wat geest is zich alleen openbaart aan alleen zijnde menschen, en een afschuw heeft om zich te vertoonen aan meerderen. Prof. Tylor heeft dit aangetoond in zijne belangrijke studie over het Animisme, in „Primitive Culture.”

Verhalen, dat de weerwolf zijne slachtoffers na hunnen dood opzoekt en weer levend maakt; dat de weerwolf de lijken zijner slachtoffers in dieren verandert, zijn hoogstwaarschijnlijk fantasieën, die later aan het oude weerwolfgeloof zijn toegevoegd.

Nadat ik bovenstaande reeds had geschreven, werd mij de eerste aflevering van 1899 van de Bijdragen Kon. Inst. waarin een opstel van den Heer G. P. Rouffaer over „Matjam-gadoengan”. Daarin wordt tegen Prof. Wilken partij getrokken voor de meening van Prof. de Groot, dat

het geloof aan directe lichaamsverandering, evenzeer als bij de Chineezzen, bij de Javanen op den voorgrond staat bij hun geloof aan den weertijger. Het valt niet te ontkennen, dat de getuigenissen van den Heer Rouffaer het zeer waarschijnlijk maken, dat in de laatste eeuwen werkelijk deze meening onder de Javanen bestaat, doch dit bewijst niets tegen Prof. Wilken's opvatting. Bij zulk een overoud geloof, kan zelfs een getuigenis van 1416 nog geen oud bericht genoemd worden. Het komt mij voor, dat de huidige ontwikkeling der Toradja's van Midden-Celebes ons een onder stadium van het weerwolfgeloof te zien geeft. Midden-Celebes heeft geen ander menschenverslindend dier dan de krokodil, welk dier in het weerwolfgeloof eene onbeduidende rol speelt. Het is de booze gezindheid van zijn' medemensch, welke de Toradja vreest. Hij moet dus het allereerst voor diens booze innerlijk bang geweest zijn. Dit geloof zal zich zeker hebben kunnen ontwikkelen tot de meening, dat zulk een kwaadwillige zich in een boos dier zou kunnen veranderen, waarvan ook enkele voorbeelden onder de Toradja's zijn medegedeeld. Maar uit alles blijkt duidelijk, dat het booze innerlijk de ware vijand is, zoodat men bij het weerwolfgeloof meer te denken heeft aan zielsverhuizing (in bijzondere beteekenis) dan aan lichaamsverandering. Ook bij de wilde dieren veronderstellen de Javanen eene kwade gezindheid; de Toradja's spreken zelfs van goede en kwade krokodillen, waaruit duidelijk blijkt, dat zij het gevaarlijke van het dier in zijn innerlijk zoeken.